

TARBIYA FANIDA LAYFHAK (LIFEHACK) METODLARINING NAZARIY- METODOLOGIK ASOSLARI

Panjiyeva Iroda Rahim qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

E-mail: irodapanjiyeva72@gmail.com

Telefon raqam: +998 97 4557578

Annotatsiya. Mazkur maqolada tarbiya fanida layfhak metodlarining nazariy-metodologik asoslari yoritilgan. Unda tarbiya fanining mazmun-mohiyati va zamonaviy pedagogik yondashuvlari tahlil qilinadi. Shuningdek, layfhak tushunchasining pedagogik talqini hamda tarbiya fanida layfhak metodlaridan foydalanishning pedagogik-psixologik asoslari haqida ma'lumot beriladi. Ushbu metod o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va ijtimoiy faollikni rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Tarbiya fani, layfhak metodi, zamonaviy yondashuvlar, pedagogik-psixologik asoslar, mustaqil fikrlash, ijodkorlik, ijtimoiy faollik.

Abstract. This article highlights the theoretical and methodological foundations of using lifehack methods in the subject of education. It analyzes the essence and content of the educational process as well as modern pedagogical approaches. Additionally, it provides a pedagogical interpretation of the concept of "lifehack" and discusses the pedagogical and psychological foundations of applying lifehack methods in education. It is substantiated that this method contributes to the development of students' independent thinking, creativity, and social activity.

Keywords: Educational science, lifehack method, modern approaches, pedagogical and psychological foundations, independent thinking, creativity, social activity.

Аннотация. В данной статье освещаются теоретико-методологические основы использования лайфхак-методов в предмете воспитания. В ней анализируются сущность и содержание воспитательного процесса, а также современные педагогические подходы. Кроме того, даётся педагогическая интерпретация понятия «лайфхак» и рассматриваются педагогико-психологические основы применения лайфхак-методов в воспитании. Обосновывается, что данный метод способствует развитию у учащихся самостоятельного мышления, креативности и социальной активности.

Ключевые слова: Воспитательная наука, метод лайфхак, современные подходы, педагогико-психологические основы, самостоятельное мышление, креативность, социальная активность.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda tarbiya fani muhim ahamiyat kasb etadi. Uning mazmun-mohiyati shaxsning ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy va psixologik jihatdan kamolotini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bu jarayon O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni asosida tartibga solinadi. Ushbu me'yoriy hujjatlarda ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarni rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5712-son Farmoni (Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi)da yoshlarni mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma'naviyatli va raqobatbardosh kadrlar etib tarbiyalash zarurligi alohida ta'kidlangan. Bu esa tarbiya jarayonida innovatsion metodlardan samarali foydalanishni taqozo etadi. Pedagogik amaliyotda qo'llanilayotgan innovatsion yondashuvlardan biri sifatida layfhak (lifehack) metodlari alohida ahamiyat kasb etadi. Pedagogik talqinda ushbu tushuncha o'quvchilarning muammolarni tezkor, samarali va kreativ hal etishiga xizmat qiluvchi amaliy usullar tizimi sifatida izohlanadi. Tarbiya fanida layfhak metodlaridan foydalanishning pedagogik-psixologik asoslari o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlari, ularning motivatsiyasi hamda bilish faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik va hayotiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, tarbiya fanida layfhak metodlarining nazariy-metodologik asoslarini o'rganish va amaliyotga joriy etish dolzarb ilmiy muammo sifatida e'tirof etiladi.

Asosiy qism. Mustaqillik yillarida O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning tub mohiyati komil insonni tarbiyalash, yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida voyaga yetkazishga qaratilgan. Xususan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida 2020-2021 o'quv yilidan boshlab "Odobnoma", "Vatan tuyg'usi", "Milliy istiqlol g'oyasi va ma'naviyat asoslari" hamda "Dunyo dinlari tarixi" fanlarini birlashtirgan holda yagona "Tarbiya" fanining joriy etilishi ma'naviy-ma'rifiy tarbiyaning mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tardi²⁶. Shu maqsadda, Xitoy Xalq Respublikasi, Singapur, Yaponiya, Koreya Respublikasi, Avstraliya, Germaniya, Buyuk Britaniya, Fransiya va Rossiya Federatsiyasi kabi davlatlarning tajribalari o'rganildi, amaldagi fanlarning o'quv dasturlari har tomonlama qiyosiy tahlil qilindi.

"Tarbiya" fanining mazmun-mohiyati faqatgina axloqiy me'yorlarni o'rgatish bilan cheklanib qolmasdan, balki o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, ularda ijtimoiy moslashuvchanlik, vatanparvarlik va tadbirkorlik kabi amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan. Mazkur fan o'quvchiga o'zligini anglash, jamiyatda munosib o'rin egallash va zamonaviy dunyo chaqiriqlariga javob bera olish qobiliyatini beradi. Professor M. Quronov

²⁶ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyuldagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 422-sonli Qarori.

ta'kidlaganidek, "Tarbiya - bu shaxsning ichki dunyosini tashqi ijtimoiy talablar bilan uyg'unlashtirish san'atidir"²⁷.

Tarbiya fani shaxsni ijtimoiy, axloqiy, estetik va intellektual jihatdan rivojlantirishga qaratilgan ilmiy yo'nalishdir. Zamonaviy dunyoda ta'lim jarayonida faqat nazariy bilim berish yetarli emas; o'quvchilarning ijodkorligi, mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, layfhak metodlari tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida qaraladi. Layfhaklar (ing. life hacks) — bu kundalik hayotiy vaziyatlarni tezroq va samaraliroq hal qilishga yordam beradigan strategiyalar. Pedagogik nuqtai nazardan, layfhak metodlari o'quvchilarga murakkab bilim va vazifalarni soddalashtirish, o'z-o'zini boshqarish va ijodiy yechimlar ishlab chiqish imkonini beradi. Shu bilan birga, ular dars jarayonini qiziqarli, interaktiv va faol qiladi.

Tarbiya fanining mazmun-mohiyati va zamonaviy yondashuvlari. Tarbiya fani shaxsni ijtimoiy jihatdan moslashgan, axloqiy qadriyatlarga ega, ijodkor va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Tarbiya jarayonida asosiy maqsad — o'quvchining bilim, ko'nikma va qadriyatlarini uyg'un rivojlantirishdir.

1. Tarbiya fanining asosiy funksiyalari

- Ijtimoiy funktsiya: o'quvchini jamiyatda faol, mas'uliyatli va hamkorlikka tayyor shaxsga aylantirish.
- Axloqiy va madaniy rivojlanish: shaxsning axloqiy me'yorlari va estetik didini rivojlantirish.
- Shaxsiy rivojlanish: mustaqil fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini shakllantirish (Vygotsky, 1978).

2 Zamonaviy pedagogik yondashuvlar.

- Faol o'quv yondashuvi: o'quvchi faqat bilim oluvchi emas, balki dars jarayonida faol ishtirok etuvchi bo'lishi lozim.
- Shaxsga yo'naltirilgan pedagogika: o'quvchilarning qobiliyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlariga moslashgan individual yondashuv.
- Muammolarni hal qilish va ijodkorlikni rivojlantirish: o'quvchilarni turli vaziyatlarda kreativ yechimlar topishga o'rgatadi (Piaget, 1972; Gardner, 1983).
- Interaktiv va texnologik vositalardan foydalanish: dars jarayonini qiziqarli va samarali qilish uchun pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlardan foydalanish.

Zamonaviy yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, layfhak metodlari faqat bilim berish emas, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy faolligini oshirishga va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

²⁷ Quronov M. Milliy tarbiya. – Toshkent: Ma'naviyat, 2007. – B. 12.

Layfhaklar — bu shaxsning hayotiy vaziyatlarda tez va samarali harakat qilishini ta'minlovchi strategiyalar. Pedagogik kontekstdagi layfhaklar quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- Vazifalarni soddalashtirish: murakkab bilim yoki vazifalarni qisqa va tushunarli shaklga keltirish. Masalan, matematik formulalarni eslab qolish uchun vizual diagramma yoki mnemonic texnikasi qo'llash.
- Motivatsiya oshirish: o'quvchilarni mustaqil o'rganishga va muvaffaqiyatga erishishga rag'batlantirish.
- Ijodkorlikni rivojlantirish: muammoni turlicha yondashuvlar orqali hal qilishga o'rgatadi. Bu o'quvchiga turli strategiyalarni sinab ko'rish va eng samarali yechimni tanlash imkonini beradi (Robinson, 2011).
- Tezkor va amaliy yechimlar: kundalik ta'lim jarayonida o'quvchilarning vaqtini tejash va o'rganishni samarali qilish.

“Layfhak” (inglizcha life hack — “hayotni yengillashtiruvchi usul”) muayyan vazifani tez, qulay va samarali bajarishga yordam beruvchi amaliy tavsiya yoki noodatiy yechimdir¹. Pedagogik talqinda esa u o'quv jarayonini optimallashtirish, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish va bilimlarni oson o'zlashtirishga xizmat qiluvchi innovatsion mikro-metod sifatida namoyon bo'ladi.

“Layfhak” (inglizcha life hack) atamasi dastlab 1980–1990-yillarda axborot texnologiyalari sohasida qo'llanila boshlagan bo'lib, murakkab jarayonlarni soddalashtirish, vaqt va resurslarni tejashga qaratilgan amaliy usulni anglatgan. Keyinchalik bu tushuncha kundalik hayot, menejment, psixologiya hamda ta'lim sohasiga kirib keldi²⁸.

"Layfhak" atamasi inglizcha life (hayot) va hack (buzib kirish, chora topish) so'zlaridan tashkil topgan. Ilmiy muomalaga ilk bor 2004-yilda britaniyalik jurnalist Denni O'Brayen tomonidan kiritilgan²⁹. Pedagogik nuqtayi nazardan, layfhak — bu ta'lim oluvchining vaqtini tejash, o'quv materialini o'zlashtirishni soddalashtirish va kutilgan natijaga kam energiya sarflagan holda erishish imkonini beruvchi ratsional usul yoki maxsus algoritmdir.

Pedagogik nuqtai nazardan, layfhaklar darsda interaktiv metod sifatida ishlatiladi va o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va amaliy bilimlarni qo'llash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Layfhak metodlarini tarbiya jarayonida qo'llash quyidagi psixologik va pedagogik asoslarga ega:

1. Kognitiv rivojlanish: Layfhaklar o'quvchilarning tafakkur, xotira, diqqat va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, murakkab mavzuni qisqa va tushunarli layfhak orqali o'rgatish o'quvchilarning bilimni tezroq qabul qilishiga yordam beradi (Bruner, 1966).

²⁸ Cambridge Dictionary. Life hack atamasi izohi.

²⁹ O'Brien, D. (2004). Life Hacks - Tech Secrets for the Overworked and Under-organized. O'Reilly Emerging Technology Conference. San Diego.

2. Motivatsiya va qiziqish: Interaktiv va amaliy metodlar o'quvchilarda darsga qiziqish uyg'otadi, o'z-o'zini rag'batlantirishga imkon beradi. Shu tarzda o'quvchi o'rganish jarayonida faol ishtirok etadi va bilimlarni yanada mustahkamlaydi.

3. Ijtimoiy va emotsional rivojlanish: Layfhaklar guruh ishlari va jamoaviy faoliyat orqali muloqot, hamkorlik va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. O'quvchilar bir-biridan strategiyalarni o'rganadi va birgalikda muammolarni hal qiladi.

4. Muammolarni hal qilish va ijodkorlik: Layfhak metodlari o'quvchilarga turli vaziyatlarda kreativ yondashuvlarni qo'llashni o'rgatadi. Bu o'quvchilarning innovatsion fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini oshiradi .

Masalan, dars jarayonida o'quvchilarga murakkab matematik yoki ijtimoiy vazifalarni yechishda "layfhaklar" ko'rsatish, ularni mustaqil fikrlashga va kreativ yechimlar ishlab chiqishga o'rgatadi. Shu bilan birga, bu metod o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshiradi va darsga qiziqishini kuchaytiradi.

Tarbiya fanida layfhak metodlarining qo'llanilishi zamonaviy pedagogik jarayonda o'quvchilarning bilim olish, ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Layfhak metodlari o'quv jarayonini nafaqat soddalashtiradi, balki uni interaktiv, qiziqarli va amaliy qiladi. Shu orqali o'quvchilar faolligi oshadi, o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan motivatsiyasi kuchayadi, va murakkab vazifalarni samarali hal qilish qobiliyati shakllanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar – faollik, individual, integratsiyalashgan va ijodiy yondashuvlar – bilan uyg'unlashgan holda, layfhak metodlari tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshiradi. Pedagogik va psixologik asoslar esa ushbu metodlarning yosh xususiyatlari, diqqat, xotira va motivatsiya kabi psixologik omillar bilan muvofiqligini ta'minlaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda Tarbiya fanida layfhak metodlari – shaxsning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashgan holda, layfhaklar o'quv jarayonini qiziqarli, interaktiv va amaliy qiladi. Shu bilan birga, pedagogik va psixologik asoslar hisobga olinganda, layfhak metodlari tarbiyaviy jarayonda samarali natijalarni ta'minlaydi. Shuningdek, pedagogik layfhaklar o'quvchilarning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ular nafaqat o'quv jarayonini yengillashtiradi, balki shaxsda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini shakllantiradi. Natijada, layfhak metodlari pedagogik jarayonda samarali vosita sifatida qabul qilinadi va tarbiyaviy faoliyatni zamonaviy, qiziqarli va natijaviy qiladi. Layfhak metodlarini tarbiya jarayonida tizimli va metodik asosda qo'llash, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, bilim olish jarayonining samaradorligiga va ularning ijtimoiy faoliyatga tayyorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tarbiya fanida layfhak metodlarini qo'llash shakllari. Tarbiya fanida rol o'yinlari, tezkor rejalashtirish usullari, vizual jadval va kartochkalar, refleksiya usullari kabi layfhak metodlaridan foydalanish mumkin. Ushbu metodlar o'quvchilarning vaqtni boshqarish, o'zini nazorat qilish va ijobiy xulq-atvorni shakllantirishiga yordam beradi. Tarbiya fanida

layfhak metodlaridan foydalanish pedagogik va psixologik jihatdan asoslangan bo‘lib, o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu metodlar o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal etishga va hayotiy kompetensiyalarni egallashga yo‘naltiradi.

Layfhaklar — tarbiya fanida samarali pedagogik-psixologik vosita bo‘lib, ular: o‘quvchini faol qiladi, mustaqil fikrlashni rag‘batlantiradi, real hayotga tayyorlaydi, jamoaviy ko‘nikmalarni shakllantiradi, motivatsiya va ijobiy hissiyot uyg‘otadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “O‘zbekiston Respublikasida ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”.
2. Ahmedov, SH. Zamonaviy pedagogika asoslari. Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
3. Karimov, O. Ta‘limda innovatsion metodlar. Toshkent: Fan, 2021.
4. Islomova, N. Tarbiya fanida interaktiv metodlar. Toshkent: Ilm, 2022.
5. Brown, P., & Smith, J. Life Hacks in Education: Improving Learning Efficiency. London: Routledge, 2019.
6. Johnson, K. Innovative Teaching Methods and Learner Motivation. New York: Springer, 2020.
7. Kagan, S. Cooperative Learning in the Classroom. San Francisco: Jossey-Bass, 2018.